

УДК 657.005.52

**ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ЗАХОДІВ З ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ПРИАЗОВ'Я**<http://orcid.org/0000-0002-5117-9990>

Псарьова Ірина Сергіївна, доцент кафедри економіки підприємств, к.т.н., доцент, ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» м. Маріуполь, e-mail: psareva.irina72@gmail.com, тел: +380985779457

Ткаченко Юлія Дмитрівна, студент, Державний вищий навчальний заклад «Приазовський державний технічний університет» м. Маріуполь, e-mail: tkachenko-julia@i.ua, тел: +380662564670

Irina Psareva, Associate Professor of The Department of Production Economics, State Higher Educational Establishment «PRIAZOVSKYI STATE TECHNICAL UNIVERSITY», Mariupol, **Yuliya Tkachenko**, student State Higher Educational Establishment «PRIAZOVSKYI STATE TECHNICAL UNIVERSITY», Mariupol

I. Psareva, Y. Tkachenko. Features of financing activities for environmental protection at industrial enterprises of the Azov Sea Region.

The paper analyzes the main manifestations of the negative impact of coal mining companies on the environment and the ecological situation, namely: pollution and violation of the hydrological regime of underground and surface waters; pollution of the air basin by solid and gaseous substances in the processes of extraction, transportation, enrichment and processing of coal; contamination of the earth's surface with waste mining and enrichment of coal; extraction from land use and violation of the earth's surface; noise pollution and vibration of soils. The conducted studies revealed a lack of financing of environmental protection measures due to lack of funds, therefore, during the analyzed period, some planned activities were not financed at all, on the other - the financing is lower than planned. The analysis of the structure of the paid environmental tax shows that the largest share in the total amount has a tax on emissions of pollutants into the atmosphere. Sustainable development of the company is based on the implementation of the three-pronged concept, which combines three main aspects of activity: economic, social and environmental. The economic component of sustainable development is focused on the desire to maximize the market value of the enterprise and profit, the social component is oriented towards the person and aims at preserving the stability of social and cultural systems; the ecological component must ensure the integrity of biological and physical natural systems and evaluate the environmental damage from production activity. Along with the production of basic products (coal, coal concentrate) a large amount of gaseous, solid and liquid waste (mine methane, breed, tails of enrichment, waste water) is formed. These wastes negatively affect the results of the economic activity of the enterprise, because they require the costs of their collection, transportation, storage, and also complicate the environmental situation in the area of the enterprise.

Псарьова І.С., Ткаченко Ю.Д. Особливості фінансування заходів з охорони навколишнього середовища на промислових підприємствах Приазов'я.

У роботі проаналізовано основні прояви негативного впливу вугледобувних підприємств на навколишнє середовище та екологічну ситуацію, а саме: забруднення та порушення гідрологічного режиму підземних та поверхневих вод; забруднення повітряного басейну твердими та газоподібними речовинами в процесах добування, транспортування, збагачування та переробки вугілля; забруднення земної поверхні відходами добування і збагачення вугілля; вилучення із землекористування та порушення земної поверхні; шумове забруднення та вібрація ґрунтів. Проведені дослідження виявили недофінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища через брак коштів, у зв'язку з чим протягом аналізованого періоду деякі заплановані заходи взагалі не фінансувалися, за іншими – обсяги фінансування нижчі від запланованих. Проведено аналіз структури сплаченого екологічного податку свідчить, що найбільшу частку в загальній сумі має податок за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря. Стійкий розвиток підприємства базується на реалізації трьохкомпонентної концепції, що об'єднує три основних аспекти діяльності: економічної, соціальної та екологічної. Економічна складова стійкого розвитку орієнтована на прагнення до максимізації ринкової вартості підприємства й прибутку, соціальна складова орієнтована на людину й спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, екологічна ж складова повинна забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем і оцінюватися екологічним збитком від виробничої діяльності. Поряд з виробництвом основної продукції (вугіллям, вугільним концентратом) утворюється велика кількість газоподібних, твердих і рідких відходів (шахтний метан, порода, хвости збагачення, стічні води). Зазначені відходи негативно впливають на результати

господарської діяльності підприємства, оскільки вимагають витрат на їх збір, транспортування, зберігання, а також ускладнюють екологічну обстановку в районі розміщення підприємства.

Псарєва И. С., Ткаченко Ю.Д. Особенности финансирования мероприятий по охране окружающей среды на промышленных предприятиях Приазовья.

В работе проанализированы основные проявления негативного влияния угледобывающих предприятий на окружающую среду и экологическую ситуацию, а именно: загрязнение и нарушение гидрологического режима подземных и поверхностных вод; загрязнения воздушного бассейна твердыми и газообразными веществами в процессах добычи, транспортировки, обогащения и переработки угля; загрязнения земной поверхности отходами добычи и обогащения угля; изъятия из землепользования и нарушения земной поверхности; шумовое загрязнение и вибрация почвы. Проведенные исследования выявили недофинансирование мероприятий по охране окружающей природной среды из-за нехватки средств, в связи с чем в течение анализируемого периода некоторые запланированные мероприятия вообще не финансировались, по другим - объемы финансирования ниже запланированных. Проведен анализ структуры уплаченного экологического налога свидетельствует, что наибольшую долю в общей сумме имеет налог за выбросы загрязняющих веществ в атмосферный воздух. Устойчивое развитие предприятия базируется на реализации триединой концепции, объединяющей три основных аспекта деятельности: экономической, социальной и экологической. Экономическая составляющая устойчивого развития ориентирована на стремление к максимизации рыночной стоимости предприятия и прибыли, социальная составляющая ориентирована на человека и направлена на сохранение стабильности социальных и культурных систем, экологическая же составляющая должна обеспечивать целостность биологических и физических природных систем и оцениваться экологическим ущербом от производственной деятельности. Наряду с производством основной продукции (углем, угольным концентратом) образуется большое количество газообразных, твердых и жидких отходов (шахтный метан, порода, хвосты обогащения, сточные воды). Указанные отходы отрицательно влияют на результаты хозяйственной деятельности предприятия, поскольку требуют затрат на их сбор, транспортировку, хранение, а также усложняют экологическую обстановку в районе размещения предприятия.

Постановка проблеми. Глобальною проблемою сьогодення є надмірне використання природних ресурсів, збереження навколишнього середовища, збереження вичерпних видів природних ресурсів та важливість економічної утилізації. У напрямі зменшення накопичень, знешкодження і видалення відходів, операції повинні здійснюватися в спеціально відведених місцях або об'єктах із створенням відповідних полігонів, оснащених типовими модульними комплексами. Надмірна токсикація навколишнього середовища практично на всій території країни негативного впливає на стан здоров'я людей. У напрямі обмеження створення токсичних відходів основні заходи повинні базуватися на вдосконаленні технологічних циклів підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемам управління природоохороною діяльністю та захисту навколишнього природного середовища з позицій створення дієвої екологічної стратегії присвячені роботи таких вітчизняних вчених-економістів як О.Г. Баланенко, А.В. Бардась, В.К. Костенко, О.А. Мінаєв, О.Ю. Руднева, І.Ю. Рижков, М.М. Шафоростова та інших. Невирішеними питаннями залишаються процеси управління та практичні рекомендації щодо формування стратегії природоохороною діяльності та розвитку вугледобувних підприємств.

Мета дослідження. Дослідження механізму фінансування заходів з охорони навколишнього середовища та особливості екологічного оподаткування на промислових підприємствах Приазов'я.

Результати дослідження. На екологічну ситуацію у вугледобувних регіонах впливають шахти, розрізи (кар'єри), збагачувальні фабрики, підприємства вугільного машинобудування.

Основними проявами негативного впливу вугледобувних підприємств на навколишнє середовище та екологічну ситуацію є:

- забруднення та порушення гідрологічного режиму підземних та поверхневих вод;
- забруднення повітряного басейну твердими та газоподібними речовинами в процесах добування, транспортування, збагачування та переробки вугілля;
- забруднення земної поверхні відходами добування і збагачення вугілля;

вилучення із землекористування та порушення земної поверхні;
шумове забруднення та вібрація ґрунтів.

Значним є забруднення атмосфери технологічними процесами вугільної промисловості, що відбувається внаслідок:

викидів шкідливих газоподібних домішок і пилу шахтами і кар'єрами, димлячими териконами;

збагачення твердого палива і брикетування вугілля;

перевезення до користувачів;

перетворення вугілля з твердого стану в газоподібний і рідинний.

Серед основних шкідливих речовин, які викидаються в атмосферу стаціонарними і пересувними джерелами було виявлено: пил, метан, сірчаний ангідрид, оксид вуглецю, оксиди азоту, а також сірководень – продукт горіння териконів і відвалів.

Як відомо, на практиці склад атмосферного повітря, що закачується в підземні гірничі виробки, змінюється внаслідок різних причин, а саме:

дії окислювальних процесів, які утворюються у вугільних і сірковмісних породах;

дії газів (метану, вуглекислого газу тощо), які виділяються у виробках і із порушеного вугілля;

проведення вибухових робіт;

процесів дроблення гірських порід і корисної копалини (виділення пилу);

рудничних пожеж, вибухів метану і пилу.

Проведене дослідження на ДП «ШУ «Південнодонбаське №1» виявило наявність 38 значних джерел викидів. Валовий викид забруднюючих речовин становить – 18811,378 т/рік, з яких 18012,452 т/рік – парникові гази. Викиди забруднюючих речовин від джерел перебувають у межах норм, але має місце перевищення нормативу граничнодопустимих викидів по речовинам у вигляді суспендованих твердих частинок недиференційованих за складом та сірки діоксиду.[1]

Як неодноразово підкреслювалось вченими-екологами, економістами, підприємства вугільної промисловості наносять великої шкоди водним ресурсам за рахунок: вичерпання підземних вод при осушенні в період будівництва і експлуатації шахт і кар'єрів; забрудненні поверхневих вод не достатньо очищеними шахтними, кар'єрними, виробничими стічними водами із поверхневого комплексу шахт, розрізів, збагачувальних фабрик, заводів; господарсько-побутових вод працівників виробництва; комунально-побутових вод селищ, які знаходяться на балансі вугільних підприємств.

Шахтні і кар'єрні води ще відомі як рудникові або попутно-забрані, які формуються завдяки поверхневим і підземним водам, що проникають у вироблений простір. Ці води складають основну частину (74-76%) стічних вод вугільної промисловості. Вони також наносять велику шкоду навколишньому середовищу. Щорічно підприємством викачується та скидається в природні водні об'єкти понад 1 млн. м³ підземних шахтних вод. Склад цієї води наведено на рис. 1.

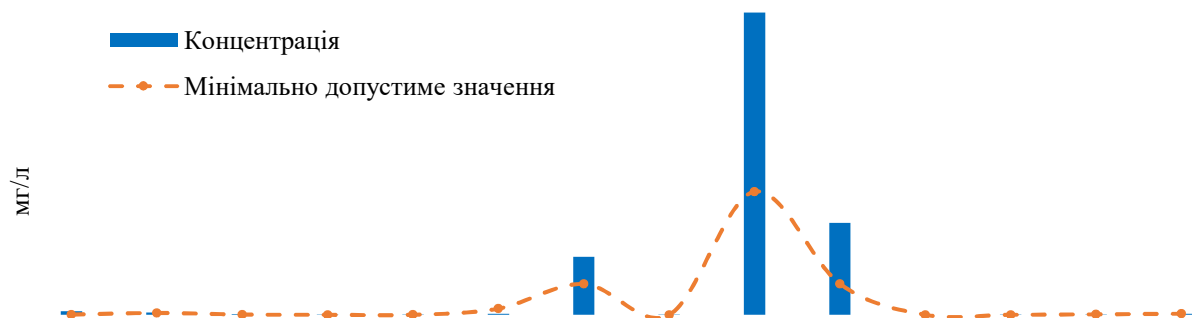

Рис. 1. Склад підземних шахтних вод ДП «ШУ «Південнодонбаське №1», [2]

Щорічно на підприємстві складається Програма природоохоронних робіт з охорони навколишнього природного середовища, що запланована до реалізації ДП «ШУ «Південнодонбаське №1». Обсяги фінансування заходів з охорони НПС за 2014-2016 рр. та план на 2017 рік наведено в таблиці 1.

Таблиця 1

Загальні обсяги фінансування заходів з охорони НПС

№ п/п	Назва заходу	2014		2015		2016		2017
		план	факт	план	факт	план	факт	план
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Розділ 1 «Охорона водних ресурсів»								
1.1.	Дослідження проб шахтної води	3,0	5,0	6,0	5,5	8,0	5,4	8,0
1.2.	Встановлення водомірного лічильника на скиди шахтних вод	-	-	-	-	40,0	-	-
1.3.	Лабораторний санітарно-гігієнічний та мікробіологічний контроль якості води з 2 артезіанських свердловин та мережі водопостачання	-	-	-	3,0	3,0	-	3,0
Разом розділ 1		3,0	5,0	6,0	8,5	51,0	5,4	11,0
Розділ 2 «Охорона атмосфери»								
2.1.	Температурна зйомка породних відвалів	40,0	55,0	40,0	34,0	55,0	5,0	50,0
2.2.	Дослідження атмосферного повітря у зоні діяльності підприємства.	3,0	5,0	5,0	4,5	8,0	-	8,0
2.3.	Лабораторний контроль за джерелами викидів шкідливих речовин в атмосферне повітря.	-	10,5	15,0	15,0	20,0	-	20,0
Разом розділ 2		43,0	70,5	60,0	53,5	83,0	5,0	78,0
Розділ 3 «Охорона земельних ресурсів і надр, поводження з відходами»								
3.1.	Дослідження проб ґрунтів у зоні діяльності підприємства	-	10,5	5,0	-	8,0	24,3	8,0
3.2.	Збирання та утилізація відходів і небезпечних хімічних речовин	-	5,0	-	3,0	3,5	2,2	5,0
Разом розділ 3		-	15,5	5,0	3,0	11,5	26,5	13,0
Розділ 4 «Будівництво природоохоронних об'єктів, проектні роботи та організаційні заходи»								
4.1.	Розробка проекту нормативів ГДС та дозволу на спецводокористування	-	-	-	-	37,0	15,1	-
4.2.	Розробка проекту нормативів ГДВ та дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря	-	-	82,0	90,0	-	-	-
Разом розділ 4		-	-	82,0	90,0	37,0	15,1	-
Разом		46,0	91,0	153	155	182,5	52,0	102

За результатами дослідження зведені дані таблиці 1 свідчать про недофінансування заходів з охорони навколишнього природного середовища через брак коштів, у зв'язку з чим протягом аналізованого періоду деякі заплановані заходи взагалі не фінансувалися, за іншими – обсяги фінансування нижчі від запланованих.

За фактичними даними найбільше заходи з охорони НПС було профінансовано в 2015 році, що обумовлено проектними роботами, зокрема розробкою проекту нормативів ГДВ та дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря на суму 90,0 тис. грн.

Аналіз структури і динаміки обсягів фінансування природоохоронних заходів підприємства представлено в таблиці 2.

Крім того, ДП «ШУ «Південнодонбаське №1» відповідно до Податкового кодексу України на території забруднення навколишнього природного середовища є платником екологічного податку за:

викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря та розміщення відходів – м.Вугледар та Волноваський район;
скидання води – Мар'їнський район.

Таблиця 2

Аналіз обсягів фінансування природоохоронних заходів

Назва заходу	2014		2015		2016	
	тис.грн.	%	тис.грн.	%	тис.грн.	%
Охорона водних ресурсів	5,0	5,5	8,5	5,5	5,4	10,4
Охорона атмосфери	70,5	77,5	53,5	34,5	5,0	9,6
Охорона земельних ресурсів і надр, поводження з відходами	15,5	17,0	3,0	1,9	26,5	51,0
Будівництво природоохоронних об'єктів, проектні роботи та організаційні заходи	-	-	90,0	58,1	15,1	29,0
Разом	91,0	100,0	155,0	100,0	52,0	100,0

Таблиця 3

Розмір сплаченого екологічного податку за територією забруднення, тис. грн.

	2014 рік			2015 рік			2016 рік		
	викиди в атм. повітря	скидання води	розміщення відходів	викиди в атм. повітря	скидання води	розміщення відходів	викиди в атм. повітря	скидання води	розміщення відходів
Вугледар	798,6		66,0	960,7		48,1	1099,6		46,4
Волноваха	340,0		1085,3	348,1		583,7	440,2		629,1
Мар'їнка		30,4			42,7			52,1	
Разом	1138,6	30,4	1151,3	1308,8	42,7	631,8	1539,8	52,1	675,5
Сума екологічного податку за рік	2320,3			1983,3			2267,4		

Дані таблиці 3 свідчать про зменшення розміру сплати екологічного податку в 2015 році порівняно з попереднім на 337 тис. грн. або на 14,5%, що пов'язано, перш за все зі скороченням обсягів виробництва. В 2016 році сума податку збільшилась за рахунок підвищення ставки податку на 26,8%.

Структура та динаміка екологічного податку, сплаченого ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1» протягом 2014-2016 рр., представлена на рис. 2.

Рис. 2. Структура сплати екологічного податку ДП «Шахтоуправління «Південнодонбаське №1»

Аналіз структури сплаченого екологічного податку свідчить, що найбільшу частку в загальній сумі має податок за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря. При цьому спостерігається його постійне збільшення протягом аналізованого періоду поряд зі

зменшенням фінансування заходів щодо охорони атмосфери.

Податок за розміщення відходів в 2015 році порівняно з попереднім роком зменшився на 45,12%, що обумовлено зменшенням обсягу виробництва вугільної продукції. Проте 2016 року сума сплаченого податку зросла на 43,7 тис. грн. або на 6,92% у зв'язку зі змінами податкового законодавства.

Податок за скидання води у природні водні об'єкти має найменшу частку і на кінець аналізованого періоду становить 52,1 тис. грн. або 2,3%, що пояснюється відносно низьким рівнем забруднення шахтних вод, що скидаються у навколишнє природне середовище.

Висновки. Стійкий розвиток підприємства базується на реалізації триєдиної концепції, що об'єднує три основних аспекти діяльності: економічної, соціальної та екологічної. Економічна складова стійкого розвитку орієнтована на прагнення до максимізації ринкової вартості підприємства й прибутку, соціальна складова орієнтована на людину й спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, екологічна ж складова повинна забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем і оцінюватися екологічним збитком від виробничої діяльності.

На підприємстві поряд з виробництвом основної продукції (вугіллям, вугільним концентратом) утворюється велика кількість газоподібних, твердих і рідких відходів (шахтний метан, порода, хвости збагачення, стічні води). Зазначені відходи негативно впливають на результати господарської діяльності підприємства, оскільки вимагають витрат на їх збір, транспортування, зберігання, а також ускладнюють екологічну обстановку в районі розміщення підприємства.

Список використаних джерел:

1. Звіт з інвентаризації джерел викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря ДП «ШУ «Південнодонбаське №1» – Селідове: ТОВ "НТФ "Стандарт", 2015.
2. «Про затвердження Державних санітарних норм та правил "Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» (ДСанПіН 2.2.4-171-10). Наказ Міністерства охорони здоров'я № 400 від 12.05.2010 – [Електронний ресурс] // Верховна Рада України : [офіційний веб портал]. Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10>
3. Амоша О.І. Стан, основні проблеми і перспективи вугільної промисловості України: наук. доп./О.І. Амоша, Л.Л. Стариченко, Д.Ю. Череватський; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – 44 с.
4. Бардась А.В. Механізм формування інноваційної еколого- економічної стратегії вугледобувного підприємства / А. В. Бардась, К.С. Богач. // Економічний простір. – 2015. – №97. – С. 244–252.

References (BSI)

1. Zvit z inventaryzatsiyi dzherel vykydiv zabrudnyuyuchykh rehovyn u atmosferne povitrya DP «SHU «Pivdennodonbas'ke №1» – Selidove: TOV "NTF "Standart", 2015.
2. «Pro zatverdzhennya Derzhavnykh sanitarnykh norm ta pravyl "Hihiyenichni vymohy do vody pytnoyi, pryznachenoyi dlya spozhyvannya lyudynoyu» (DSanPiN 2.2.4-171-10). Nakaz Ministerstva okhorony zdorov'ya № 400 vid 12.05.2010 – [Elektronnyy resurs] // Verkhovna Rada Ukrainy : [ofitsiyyny veb portal]. Rezhym dostupu: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0452-10>
3. Amosha O.I. Stan, osnovni problemy i perspektyvy vuhil'noyi promyslovosti Ukrainy: nauk. dop./O.I. Amosha, L.L. Starychenko, D.YU. Cherevat's'kyu; NAN Ukrainy, In-t ekonomiky prom-sti. – Donets'k, 2013. – 44 s.
4. Bardas' A.V. Mekhanizm formuvannya innovatsiyanoi ekoloho- ekonomichnoyi stratehiyi vuhlevydobuvnoho pidpryyemstva / A. V. Bardas', K.S. Bohach. // Ekonomichnyy prostir. – 2015. – №97. – S. 244–252.

Ключові слова: природні ресурси, навколишнє середовище, управління, природоохоронною діяльністю, природоохоронні роботи, фінансування природоохоронних заходів, екологічний податок.

Ключевые слова: природные ресурсы, окружающая среда, управление, природоохранной деятельностью, природоохранные работы, финансирование природоохранных мероприятий, экологический налог.

Keywords: natural resources, environment, management, nature conservation, nature conservation, financing of environmental measures, ecological tax.

Перевірено на плагіат системою: <https://corp.unicheck.com/library/viewer/report/4266930>